

ДИНАМІКА СВІТОВОГО ВИРОБНИЦТВА ПЛОДІВ І ЯГІД

Костюк Л.А., к. е. н., с. н. с.

Інститут помології ім. Л.П.Симиренка НААН України

У статті розглянуто світові тенденції виробництва плодових і ягідних культур в динаміці. Подана порівняльна оцінка динаміки урожайності і валових зборів плодів і ягід в Україні та світі.

Ключові слова: плодові та ягідні культури, світове виробництво, валовий збір, урожайність, динаміка.

Вступ. Виробництво плодів у світі постійно зростає. Так, за даними «Аналізу ринку свіжих фруктів у світі», підготовленими БізнесСтат, протягом 2006-2010 рр. валовий збір свіжих фруктів у світі виріс майже на 10%: з 555 до 608 млн. т., з них на банани припадало в середньому 16% продажів фруктів, на яблука і апельсини – по 12% [1]. Частка фруктів становить приблизно 11% маси рослинної їжі в раціоні людини, а виноград, цитрусові і яблука входять в дюжину найважливіших рослинних продуктів. У 90-х роках ХХ сторіччя, як відмічає О.З. Мітлицький з посиланням на дані Світової продовольчої організації (ФАО ООН) [2], приріст світового виробництва фруктів помітно випереджав темпи приросту населення (14% проти 8% відповідно). Зокрема, станом на 1998 рік загальне світове виробництво фруктів перевищило 400 млн. т. у рік і відповідало біологічній нормі (70,6 кг на людину в рік).

Постановка задачі. В умовах глобалізації світової економіки, лібералізації міжнародної торгівлі та розширення СОТ, Україна об'єктивно не може ізолюватися від міжнародної кооперації щодо формування світової продовольчої системи і, водночас, можливості, які відкриваються у зв'язку з цим, повинні максимально використовуватися в інтересах нашої держави. У зв'язку з цим важливого значення набуває дослідження динаміки та кон'юнктури світового виробництва продовольства. Метою даної публікації є дослідження динаміки світового виробництва фруктів, зокрема тих, які традиційно вирощуються у нашій країні.

Дане питання свого часу досліджували Шестопаць О.М.(2010), Рудько В.А.(2004), Мітлицький О.З. (1998). Однак враховуючи стрімкі зміни у виробництві фруктів і торгівельних відносинах між країнами, дослідження динаміки та кон'юнктури світового ринку фруктів продовжує залишатись актуальним і заслуговує на увагу для раціоналізації структури виробництва у промисловому садівництві, підвищення його конкурентоспроможності та зменшення імпортозалежності нашої країни в частині тих фруктів, які успішно можна вирощувати в Україні.

Результати досліджень. Як свідчить огляд статистичних даних ФАО, з

1961 року виробництво фруктів у світі зросло більш як у 3,3 разу: з 175 млн. т. до 571,9 млн. т у 2009 році (рис.1). Середньорічний темп зростання – 6,8%. Провідними країнами – виробниками фруктів є Китай, Індія, Бразилія, США, Італія, Іспанія, Мексика, Франція, Туреччина та Іран. За рівнем споживання фруктів на одну особу (кг/рік) до першої десятки входять Люксембург (190), Греція (164,3), Австрія (156,0), Італія (144,2), Канада (142,9), Ірландія (141,0), Нідерланди (136,4), Великобританія (127,2), Словенія (120,5), Кіпр (119,1).

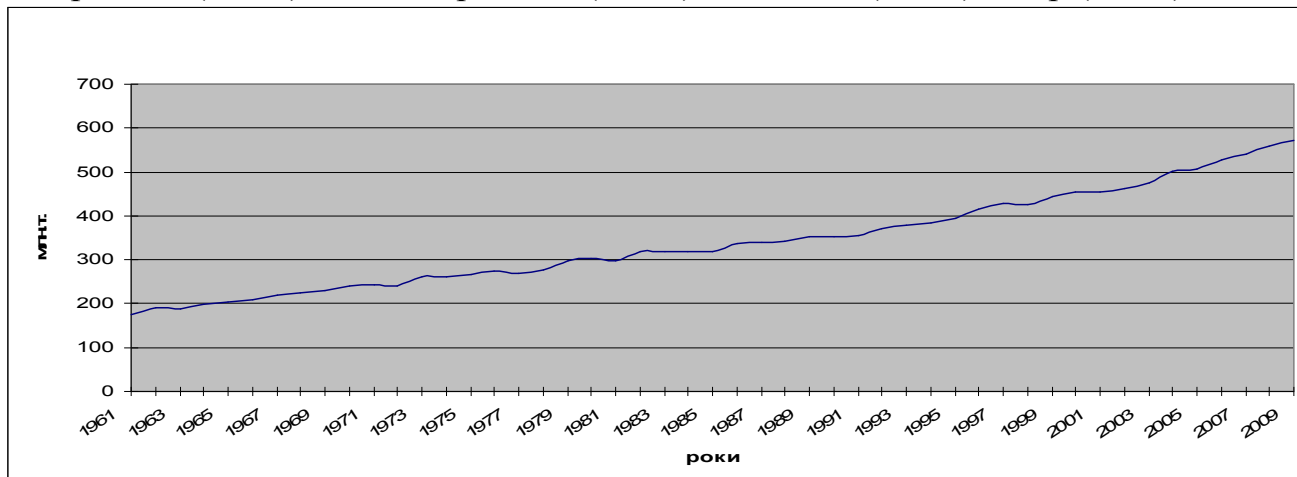

Рис.1. Динаміка світового виробництва фруктів (1961-2009 рр.)

Площі під фруктовими насадженнями за даний період зросли у 2,3 разу (табл.1, рис.2), під плодовими і ягідними культурами, питома вага яких у загальній площі становить 21% – у 3,2 разу. Найбільше розширилися площі під чорною смородиною (14,9разу), сливами (6,4 разу), черешнями (4 рази), грушами і малиною (3 рази). Однак найбільша питома вага серед плодових і ягідних культур залишається під яблуною (8,8%). До 4,5% зросла частка площ під сливами.

Таблиця 1

Питома вага світових площ плодових і ягідних культур у загальній площі під фруктовими насадженнями (1961-2009 рр.)

Порода	1961		1990		2009		%, 2009 до 1961
	га	%	га	%	га	%	
Яблука	1720998	7,0	5096141	12,4	4922034	8,8	286,0
Абрикоси	213367	0,9	316531	0,8	503808	0,9	236,1
Черешні	93364	0,4	287181	0,7	381482	0,7	408,6
Смородина	7683	0,0	85895	0,2	114347	0,2	1488,3
Агрус	39390	0,2	33387	0,1	26175	0,0	66,5
Персики і нектарини	548348	2,2	1329371	3,2	1568447	2,8	286,0
Груші	498648	2,0	1103003	2,7	1580876	2,8	317,0
Сливи і терни	394253	1,6	1520540	3,7	2534873	4,5	643,0
Вишні	63363	0,3	195444	0,5	91257	0,2	144,0
Малина	21746	0,1	66101	0,2	68620	0,1	315,6
Полуниця	94135	0,4	209624	0,5	98024	0,2	104,1
Разом	3695295	15,0	10243218	24,9	11889943	21,1	321,8
Всього під фруктовими	24634507	100,0	41127138	100,0	56249745	100,0	228,3

насадженнями

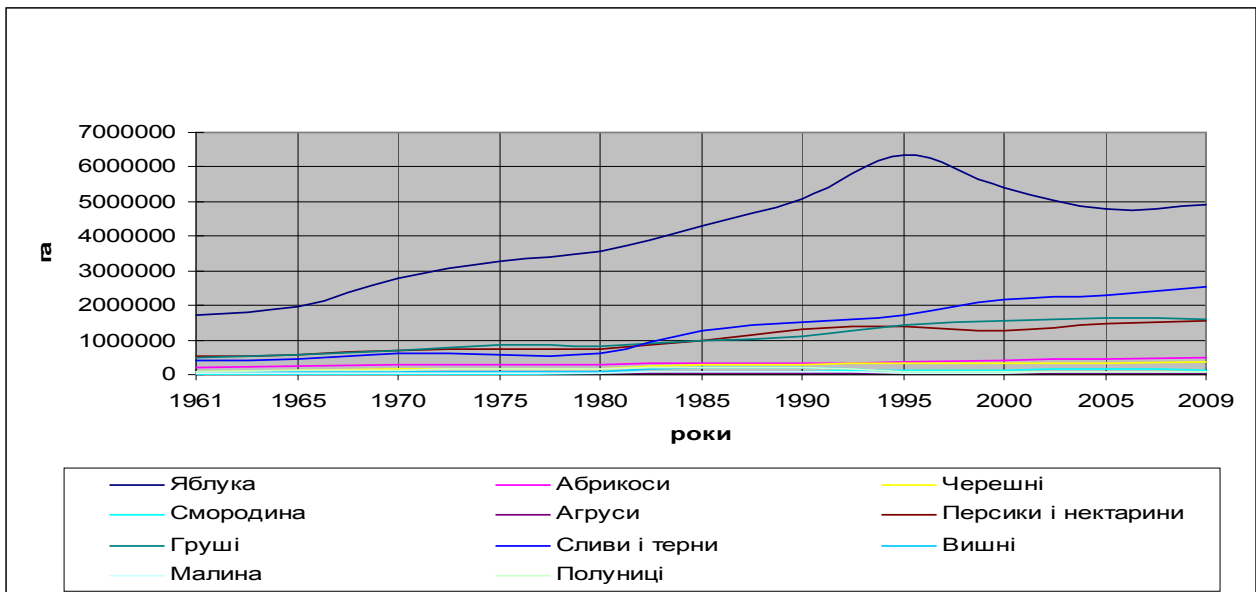

Рис. 2. Динаміка площ під плодючими культурами і світі (1961-2009рр.)

Урожайність плодівих і ягідних насаджень, як свідчать дані світової статистики (рис.3), попри значні коливання в окремі роки, стабільно зростає після 1999 року, що, вочевидь, пов'язано із переходом промислового садівництва на інтенсивні технології виробництва плодів і ягід та використанням високопродуктивних сортів, і станом на 2009 рік становила: яблуня - 144,8 ц/га, груша – 142,1 ц/га, персик і нектарин – 129,5, полуниця – 164,2 ц/га. З 1961 року найбільш вагоме зростання урожайності відмічено по яблуні (146,2%), груші (175,6%), персики і нектарини (124,2%), полуниці (171,0%).

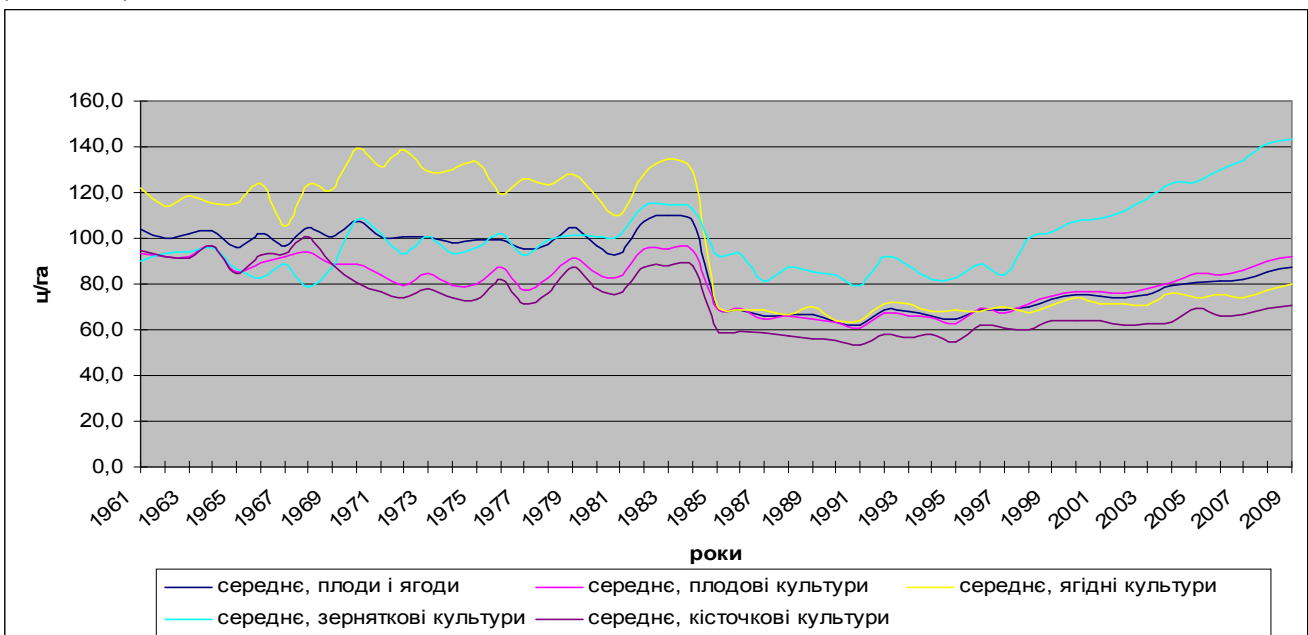

Рис.3. Динаміка середньої урожайності плодючих культур у світі

(1961-2009рр.)

На рис. 4 наведено порівняльну динаміку середньої урожайності плодоягідних культур в Україні та світі. Як бачимо, для країни, що має вікові садівничі традиції, надзвичайно сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, новітні інноваційні розробки та досвід виробництва майже 4 млн. т плодів і ягід (рис. 5), є привід зробити певні висновки та звернути на галузь садівництва як найбільш прибуткову у рослинництві увагу під кутом зору інтересів бізнесу.

Рис. 4. Порівняльна динаміка урожайності плодоягідних культур в Україні та світі (1960-2009рр.)

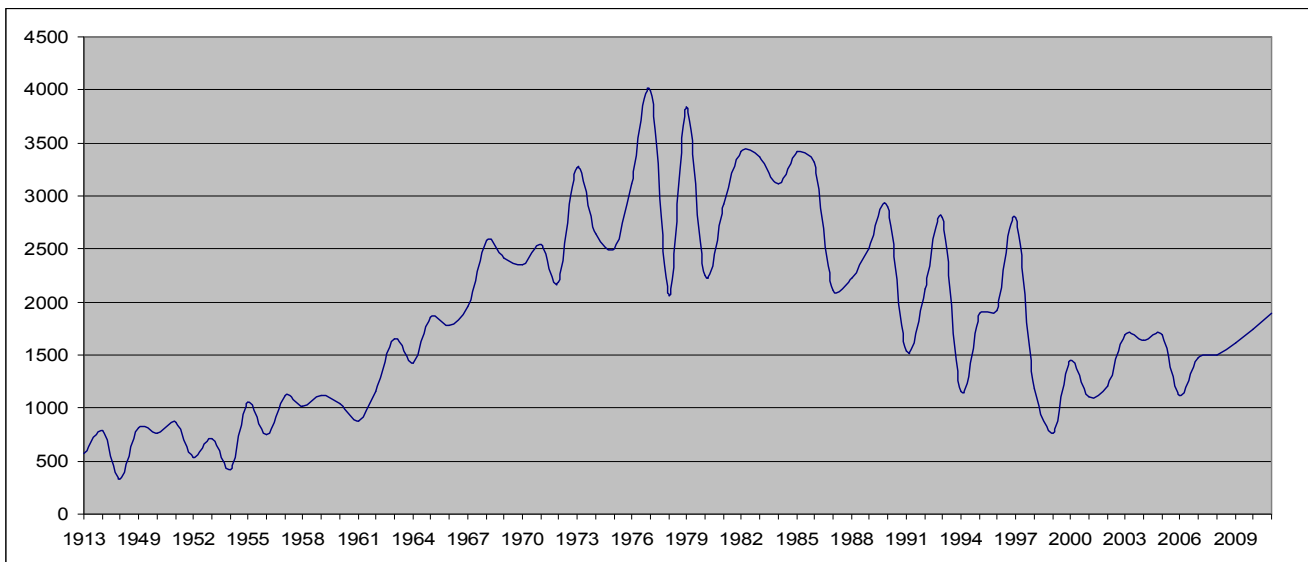

Рис.5. Динаміка валових зборів плодів і ягід в Україні (1913-2011рр.)

За раціональними нормами споживання виробництво продукції садівництва в Україні повинно сягати не менше 3,6 млн. т. (табл. 2.) Науково-дослідними установами гігієни харчування встановлено нормативи по кожній

групі культур та окремій плодовій культурі. Так, при нормі споживання плодючої продукції 79 кг, яка діє протягом тривалого періоду, рекомендований обсяг споживання зерняткових культур має становити 57,5 кг, у тому числі яблук – 50 кг, груші і айви – 7,5 кг, плодів кісточкових культур – 16 кг, у тому числі сливи – 7,0 кг, вишні – 4,0 кг, черешні – 2,0, абрикоса – 2,0, персика – 1,0 кг. Рекомендований норматив споживання горіхів – 1,5 кг, ягід – 4 кг[3]. Загальний дефіцит виробництва плодів і ягід, а, отже, і незаповнена ніша внутрішнього ринку України, оцінюється в 1,8 млн.т.

Таблиця 2

Забезпеченість населення України плодами і ягодами власного виробництва

Вид продукції	Рациональна норма споживання, кг	Потреба населення України у свіжих плодах і ягодах, тис. т	Вирощено у 2010 році у всіх категоріях господарств, тис. т	у т.ч. у с./г. підприємствах, тис. т	у т.ч. у господарствах населення, тис. т	Всього, до рациональної норми споживання, %	Дефіцит загальний, тис. т
яблука	50	2250	897,0	253,6	643,37	39,9	1353,0
груші	7,2	324	141,7	2,66	139,07	43,7	182,3
айва	0,3	13,5	9,6	0,25	9,39	71,4	3,9
слива	7	315	154,5	4,63	149,87	49,0	160,5
вишня	4	180	154,5	1,81	152,69	85,8	25,5
черешня	2	90	73,0	6,93	66,12	81,1	17,0
абрикос	2	90	77,2	1,82	75,33	85,7	12,9
персик	1	45	22,1	6,38	15,68	49,0	22,9
горіхи	1,5	67,5	87,4	0,05	87,36	129,5	-19,9
суниця	2	90	57,2	4,82	52,37	63,5	32,8
смородина	1,3	58,5	25,8	2,13	23,7	44,2	32,7
малина	0,2	9	25,7	0,36	25,33	285,4	-16,7
агрус	0,5	22,5	6,8	0,05	6,69	30,0	15,8
Всього	79	3555	1732,4	285,49	1446,97	48,7	1822,6

* - розраховано за даними Держкомстату

На сьогоднішній день ринок садівницької продукції в Україні є імпортозалежним (табл. 3).

Таблиця 3

Баланс плодів, ягід та винограду, тис. тонн

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Виробництво	2355	1966	2133	1415	1829	1919	2087	2154
Зміна запасів на кінець року	120	201	297	123	52	245	131	10
Імпорт	309	179	860	1144	1254	1235	1139	1130
Всього ресурсів	2544	1944	2696	2436	3031	2909	3095	3274
Експорт	31	88	305	290	370	252	284	353
Витрачено на корм	71	47	63	41	55	48	50	54
Втрати	143	34	128	65	111	113	123	116
Переробка на вино	579	336	450	410	537	486	537	548
Фонд споживання	1721	1439	1750	1630	1958	2010	2101	2203
у розрахунку на 1 особу, кг		29,3	37,1	34,8	42,1	43,5	45,6	48,0

Індекс експорт/імпорт	0,10	0,49	0,35	0,25	0,29	0,20	0,25	0,31
-----------------------	------	------	------	------	------	------	------	------

Як відомо, у світовій практиці критичний поріг стратегічної залежності від зовнішніх поставок продовольства становить 20% загального обсягу внутрішнього споживання [4], в Україні цей поріг встановлено на рівні 30% [5], а по групі плоди та ягоди маємо імпортозалежність на рівні 61,4% [6].

Висновки. Отже, світові тенденції розвитку промислового садівництва свідчать про стійке збільшення виробництва плодів і ягід завдяки не лише розширенню площ під насадженнями, а й зростанню їх урожайності. Останнє стало можливим завдяки переходу на нові технології виробництва, основою яких є високо інтенсивні типи насаджень з високою щільністю дерев на одиниці площі, та використання високопродуктивних помологічних сортів. Враховуючи загострення конкуренції в умовах глобалізації ринку, пов'язаної зі вступом України до СОТ, наша країна без радикальних заходів з боку держави і галузевих структур має значний ризик втратити промислове садівництво і поставити свій внутрішній ринок плодів і ягід у повну залежність від імпорту.

Україна має всі умови для збільшення виробництва якісної продукції садівництва. До них належать відповідні ґрунтово-кліматичні умови, відновлення переробної промисловості і ріст попиту на сировину, зростання купівельної спроможності населення і збільшення попиту на роздрібному ринку, стрімкий розвиток мереж роздрібних підприємств торгівлі і вдосконалення каналів реалізації продукції, наявність сучасних високотехнологічних розробок у науково-дослідних установах, використання яких у промисловому садівництві дозволить забезпечити високоефективне ведення та конкурентоспроможність галузі на світовому ринку плодоягідної продукції.

Література

1. <http://ukrprod.dp.ua/2011/08/18/mirovoj-rynok-fruktoy-14-2011.html>
2. Метлицкий О.З. Современное мировое производство плодов и ягод / Метлицкий О.З. // Плодоводство и ягодоводство. Сборник научных работ Т.5. - 1998. - С.20-26. // Электронный ресурс. Режим доступа - <http://asprus.ru/blog/?p=217>
3. Рутьев В.А. Економічні проблеми розвитку садівництва України. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – С. 35.
4. Милосердов В.В. Политика обеспечения продовольственной независимости России // Экономика с.-х. предприятий. – 1999. - №3. – С.13-16.
5. Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки / Постанова КМУ «Деякі питання продовольчої безпеки» - 2007. – 5 грудня - № 1379.
6. Оцінка стану продовольчої безпеки України у 2008 році. Доповідна записка МОЗ України // <http://www.me.gov.ua/file/link/137290/file/zvit2008bz.doc>

Summary

Dynamics the world of production of fruit and berry / Kostyuk L.A.

In a publication the world tendencies of production of fruit and berry cultures are

considered in a dynamics. The comparative estimation of dynamics of the productivity and gross collections of garden-stuffs and berries is given in Ukraine and world.

Keywords: fruit and baccate cultures, world production, gross collection, productivity, dynamics.

УДК 334.7

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Коваленко В.Л., пошукач

Вінницький національний аграрний університет

Розглядаються науково-практичні проблеми розвитку інтеграційних процесів та форм господарювання в аграрній економіці, аналізується їх ефективність, пропонуються підходи до визначення перспективних напрямів організації аграрного виробництва на засадах державної аграрної політики.

Постановка проблеми. Становлення сучасної системи аграрного виробництва в Україні у кінцевому підсумку виявилось результатом пристосування сільськогосподарської галузі до умов функціонування національної економіки у період її ринкового трансформування. У цьому результаті поєднуються з одного боку, прагнення аграрної еліти і власників капіталу позааграрного походження до максимізації прибутку від аграрного бізнесу, а з іншого – потреби продовольчого самозабезпечення громадян та виживання села. Природньо, що в цьому звязку виникає питання про раціональну модель розвитку аграрного сектору в нових економічних реаліях.

Аналіз останніх досліджень. Основні теоретичні і методологічні положення стосовно практики імміграційних процесів, їх ефективності і організаційних форм викладенні в роботах В.Г. Андрійчука, М.Я. Демяненка, В. Я. Мессель-Веселяка, Г.М. Підлісецького, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака та інших. Їх праці є ґрунтовними, однак проблема носить настільки актуальний характер, що потребує подальших системних досліджень.

Метою даної публікації є обґрунтування сутності та змісту сучасних інтеграційних процесів в АПК та опрацювання можливих напрямів їх раціоналізації.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом на вітчизняному агропродовольчому ринку посилилася тенденція розвитку інтеграції, при якій ініціатором виступають підприємства, що контролюють та координують діяльність аграрної сфери. Об'єднуючись в інтегровані формування у вигляді простих товариств, акціонерних товариств, асоціацій, союзів кооперативів, агрохолдингів, фінансово-промислових груп й інших форм, вони, залежно від форм власності, функцій і місця в інтегрованому ланцюгу, створюють різновиди